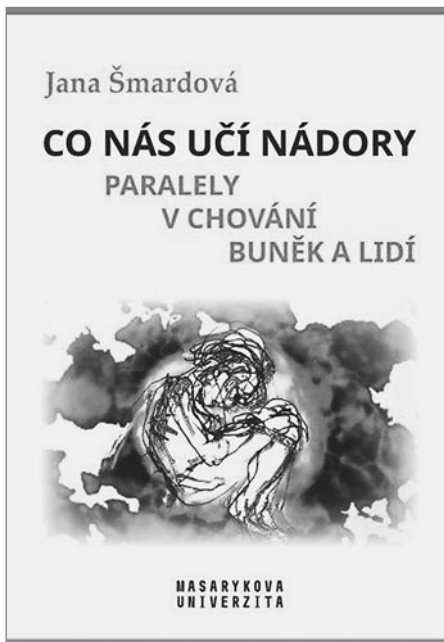


## Jana Šmardová: Co nás učí nádory. Paralely v chování buněk a lidí

Pozoruhodná kniha vydaná nakladatelstvím Masarykovy univerzity v r. 2021. Její autorka prof. Jana Šmardová se dočkala dokončení anglického překladu Jana Šmardy *What Tumors Teach Us. Parallels in Cell and Human Behavior*, nikoli však jeho vydání. Jana podlehla rakovině po dlouhém statečném zápase na sklonku léta 2023. Molekulární onkologie byla její první volbou pro celoživotní profesní cestu. Upsala se studiu zhoubných nádorů do té míry, že si s nimi obrazně řečeno začala povídat, nacházela v nich podobnosti pro lidskou společnost, pro chování jednotlivců i celé společnosti, podobnosti hledala všude ve svém okolí, výtvarné umění nevyjímaje. Říkala tomu přesahy, oněm paralelám v chování buněk a lidí. Našla se v této nícce a nechala se jí zcela pohltit a současně si uchovala bezpečný odstup tak, aby svým životem, každodenní péčí, pozorností a láskou zůstávala milující manželkou a maminkou, i báječnou kolegyní a vysokoškolskou pedagožkou.

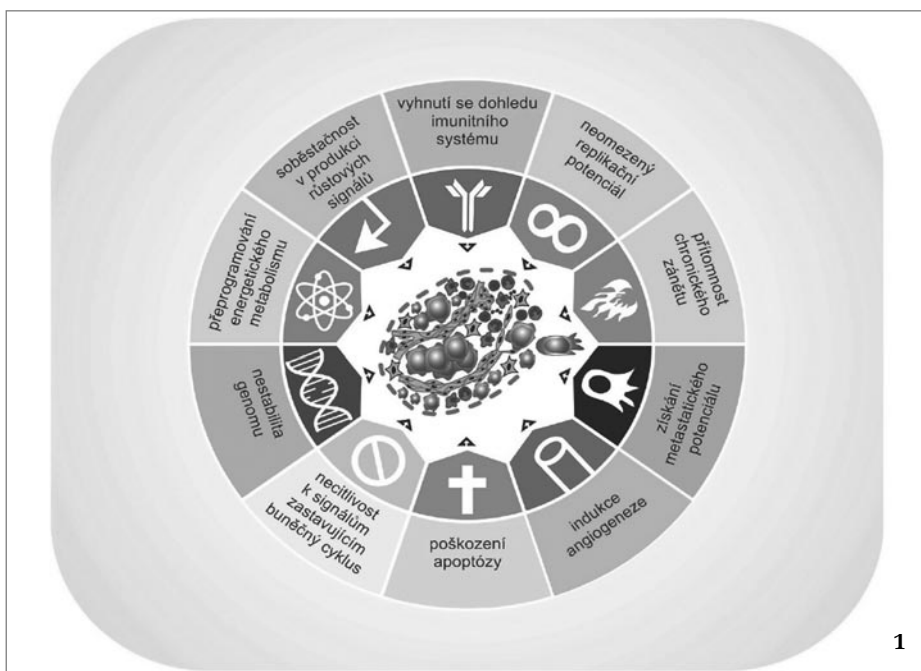
Jana se nechala inspirovat dílem Konrada Lorenze *Osm smrtelných hříchů* (německý originál 1973, druhé vydání českého překladu Academia 2000). Prof. Lorenz byl etolog a studoval chování zvířat, přesto význam jeho výzkumu a životních zkušeností jde daleko za hranice této oblasti bádání. Pochopil, že patologická porucha není nepřekonatelnou překážkou poznání organického systému, nýbrž naopak předpokladem k jeho porozumění. A to se právě stalo pro Janu východiskem soustavného hledání přesahů či parabol mezi chováním a projevy buněk maligních nádorů a člověka, nutno podotknout, že nikoli zjednodušených mechanistických představ.

Autorka vyšla z 11 typických znaků nádorů podle autorů Douglase Hanahana a Roberta A. Weinberga (2011, obr. 1). Právě těch 11 znaků si vzala „na paškál“, aby vytvořila 11 ne-smrtelných hříchů v určité vzdálené parafrázi na biblické desatero. Těmi hřichy jsou běh o závod se sebou samým (smrt z přepracování), lhaní nádorových buněk (lhaní člověka nebo doba postfaktická), neochota stárnout (věčná touha po elixíru mládí a nesmrtelnosti), nedodržování pravidel aneb chaos versus řád (nepřísádaná či psaná pravidla jako je desatero božích přikázání), touha po dokonalosti (sebestřednost), zneužívání zdrojů (egoismus, nepřejícnost, plýtvání a lakota), ztráta identity s místem svého původu (nedoceňování vztahových hodnot a smyslu domova), rozlišování mezi cizím a vlastním a obcházení zákonů (společenský parazitismus – sobci neberou ohled na prospěch celku), trvalá/destruktivní mobilizace (fašizující příznaky tzv. permanentní revoluce), pýcha a zahleděnost sama do sebe (přeceňování úlohy jednotlivce, přehlížení společenského rozměru a významu prostředí), zrada v chování (spolupráce zdravého



s maligním v organismu i společnosti). Zvláštní pozornost věnuje autorka knihu nádorovému supresoru p53 nejen proto, že mu věnovala podstatnou pozornost ve vlastní výzkumné práci, ale hlavně pro jeho dosud vyznanou i nepoznanou regulační funkci v procesu kancerogeneze. Nádorový supresor p53 si zaslouhuje hned několik metaforických přívlastků lidských bytostí, jakými jsou moudrost, umění správného rozhodování se, zodpovědnost, sociální

1 Jedenáct typických znaků nádorů, které se společně podílejí na vytvoření jejich maligního nádorového charakteru. Podle: D. Hanahan a R. A. Weinberg (2011)



1

cítění aneb potřeba sloužit celku a světu, div se, též domácí kutilství. Pokročilé bádání již po dlouhou dobu od objevu supresoru p53 v r. 1979 britským imunologem Sirem Davidem P. Lanem znovu a znovu potvrzuje, že jde bez nadsázky o „evergreen“ mezi molekulovými faktory mechanismů kancerogeneze, kolem kterého je upřesňován princip jeho působení. Není proto divu, že celý proces regulace nádorového bujení představuje konstrukci připomínající vztahy v lidské společnosti. Jana Šmardová popsala paralely v chování buněk a lidí mimořádně zdařilým a jedinečným způsobem, obsahem, použitými příklady, publikovanými vědeckými výsledky i vlastním pozorováním.

Životní moudrost nám radí: „Člověče, naslouchej svému tělu, chceš-li žít zdravě a předcházet akutním i chronickým obtížím těla i ducha, chceš-li žít dlouhodobě udržitelně v pohodě fyzického i duševního zdraví.“ To nepochybně platí i pro nádorová onemocnění, jakkoli mnohá z nich přicházejí plíživě a bez šance zaznamenat bezpříznakovou latentní fázi onemocnění. Platí to ovšem beze zbytku pro preventivní „wellbeing“ nás lidí, pro udržování správného mikroprostředí pro fyziologické procesy v organickém systému člověka. Janiným vzkazem je hledat přesahy či paralely projevů zhoubných procesů s chováním lidí a společenskými ději, je to poučné, inspirativní a ku prospěchu našeho udržitelného bytí. Vzdejme hold Janě Šmardové, autorce pozoruhodného a výjimečného literárního díla, jakož i díla vědeckého. Čest její památce!

**MUNI Press, Brno 2021, 364 str.**  
**Doporučená cena 409 Kč.**  
**Anglický překlad MUNI Press, Brno 2023, 350 str.**  
**Doporučená cena 550 Kč**

Recenze vyšla v *Bulletinu České společnosti pro biochemii a molekulární biologii* (2024, 1: 6–7). Text v *Živě* byl redakčně upraven.

Citovaná literatura uvedena na webu *Živy*.